

مبانی بیع آنلاین از دیدگاه فقه امامیه

فریده پورتر کاشوندی^۱

چکیده

فقه امامیه با تکیه بر اصولی چون قاعده سلطنت، اصل عدم توقیفیت، عمومات "اوفوا بالعقود" و "تجارت عن تراض"، و نقش محوری عرف، ظرفیت بالایی برای انطباق با تحولات نوین اجتماعی و اقتصادی دارد. بررسی بیع آنلاین در این چارچوب نشان می‌دهد که این نظام فقهی، نه تنها ممانعتی در برابر معاملات دیجیتال ایجاد نمی‌کند، بلکه با انعطاف‌پذیری و پویایی خود، زمینه مشروعیت بخشی و تنظیم آن‌ها را فراهم می‌سازد. ارکان اساسی عقد مانند رضایت طرفین، شفافیت در عوضین و عدم تعارض با نصوص شرعی، در قالب ابزارهای دیجیتال نیز قابل تحقق هستند. علاوه بر این، عرف دیجیتال و قواعدی نظیر "اصالة الصحة" و "اصالة البراءة" در پذیرش و اعتبار معاملات غیرحضوری، نقشی تعیین‌کننده دارند. روش پژوهش در این تحقیق، «تحلیل توصیفی-تحلیلی» با رویکرد «فقهی-حقوقی» است، بر این اساس، فقه امامیه توانسته است با حفظ اصول شریعت، پاسخی مناسب به نیازهای حقوقی و اقتصادی عصر دیجیتال ارائه دهد. کلیدواژه: بیع آنلاین، معاملات دیجیتال، عرف فقهی، مشروعیت عقد، مبانی.

^۱ طلبه سطح سه، مدرسه علمیه تخصصی الزهراء، شهرستان صحنه، استان کرمانشاه، fa614182@gmail.com

مقدمه

یکی از متداولترین رفتارهای اقتصادی بشر در ارتباط باهم نوعان خویش، دادوستد، و معاملات تجاری است. تجارت در ساده ترین نگاه، مبادله کالا و خدمات به منظور کسب درآمد است. زندگی انسان سرشار از فرایندهای تجاری بوده و تجارت با انواع و اشکال متفاوت در زندگی بشریت نمود پیدا کرده است. همچنین تاثیرات فراوان اجتماعی، سیاسی و اقتصادی فراوان آن غیر قابل انکار است. بیع به عنوان یکی از مبانی تعهدات در فقه امامیه عبارت است از توافق دوجانبه یا چند نفر که دارای آثار حقوقی است و از لحاظ اینکه آثار آن بوسیله اراده و توافق طرفین هویدا میگردد؛ رعایت و اجرای صحیح تمام شرایط و ارکان بیع اجتناب ناپذیر است؛ لذا باید به ارکان آن توجه جدی داشت تا موجبات معامله صحیح صورت پذیرد.

از ارکان مهم بیع مسئله قصد طرفین در انعقاد و صحت آن است. چون هر بیعی مرکب از ایجاب و قبول طرفین است و ایجاب یعنی انشاء قصد واقعی عقد، و قبول یعنی پذیرش شرایط ایجاب است، لذا تحقق بیع که شامل تفسیر ایجاب و قبول است به صورت شفاف و دقیق باید مطرح شود. همچنین مسائل دیگری مانند مجهول نبودن طرفین معامله، زمان و مکان معامله، جملگی در شکل و صحت بیعها دخیل اند که باید آنها را نیز در نظر داشت. امروزه با گسترش مبادلات آنلاین شاهد آنیم که تجارتهای جهانی در سطوح بسیار گسترده بوسیله رایانه و فضای مجازی انجام میشود. این در حالی است که بحث های مختلفی در خصوص صحت و لزوم و شیوه انعقاد بیع آنلاین انحلال آن از نظر فقهی وجود دارد.

از طرفی امروزه نقل و انتقالات و توزیع کالا و خدمات از طریق فضای مجازی موفقیت بیشتر و سودمندی های فراوانی برای مردم فراهم نموده است. و با بهره برداری از مبادلات آنلاین اطلاعات، هزینه تهیه، پردازش و کاربرد اطلاعات کاهش می یابد، همچنین فاصله جغرافیایی و زمانی بین بازارها از میان می رود و تجارت بین المللی به صورت یک عرصه به هم پیوسته و «بدون مرز» درمی آید. بنابراین بیعهای آنلاین در مبادلات اقتصادی اجتناب ناپذیر است و به جهت وجود مشکلات فقهی از جهت چگونگی انشاء و انعقاد بیع و چگونگی احراز و ابراز شرایط صحت عقد و شرایط متعاقدين و شرایط عوضین لازم است بحثهای فقهی روشنی پیرامون آن انجام شود تا زمینه تسهیل و بهره مندی مردم فراهم گردد.

حال با توجه به این نکات و از آن سو گسترش سریع معاملات آنلاین و گریزناپذیر بودن استفاده از آن و نقش آن در حفظ، تقویت و توسعه موقعیت رقابتی کشورهای اسلامی در سطح بین المللی به منظور بناگذاری مبنایی

دینی و فقهی برای قوانین جمهوری اسلامی در زمینه تجارت آنلاین باید به بررسی دیدگاه فقه امامیه در خصوص بیعهای آنلاین پردازیم.

تحقیقات و فعالیت های علمی در زمینه قراردادهای الکترونیکی در قالب های کتاب و مقاله و پایان نامه عرضه شده است:

کتاب ها

۱. انعقاد قراردادهای الکترونیکی (مرتضی محمدی مفید) ۲. حقوق تجارت الکترونیک (علی رضایی - مفید)
۳. قراردادهای الکترونیکی از دیدگاه فقه و حقوق؛ مظاهری، رسول؛ خادمی کوشا، محمدعلی؛ قم؛ پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی. ۱۳۹۷ ش.

مقاله و پایان نامه ها

۱. مقاله نحوه انعقاد قراردادهای الکترونیکی، مقامی نیا، محمد، بخشنامه دانش حقوق، شماره ۱، سال اول، ۱۳۹۱
۲. مقاله انعقاد قراردادهای الکترونیکی، بتول آهنی، بخشنامه آرشیو ملی، سال چهارم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۷
۳. مقاله «قانون حاکم بر قراردادهای الکترونیکی در محیط اینترنت» همایون مافی، بخشنامه مطالعات حقوق تطبیقی، دوره ۴، شماره ۱، ۱۳۹۲.
۴. مقاله «مفاهیم تجارت الکترونیکی»، حشمتی، علیرضا و حمیرا، فرید، آشنایی با مقالات همایش جهانی شهرهای الکترونیکی و اینترنتی، کیش، بی نا، ۱۳۸۰.
۵. مقاله شبهه شناسی فقهی و اصل اولی در قرارداد الکترونیکی، خادمی کوشا محمد علی، کاوشی نو در فقه، شماره ۸۳، ۱۳۹۴
۶. مقاله شرط توالی در قراردادهای الکترونیکی، خادمی کوشا، محمدعلی، پژوهشهای فقهی، شماره ۳، ۱۳۹۷
۷. مقاله شرط قصد و ابراز صریح آن در قراردادهای الکترونیکی از منظر فقه اسلامی، خادمی کوشا، محمدعلی، بخشنامه اقتصاد اسلامی، شماره ۷، ۱۳۹۷
۸. پایان نامه کارشناسی ارشد حسینی سیرت، سیدابوالفضل، بررسی نحوه تشکیل قراردادهای الکترونیکی و

آثار آن، استان مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نراق، ۱۳۸۴.

9. پایان نامه بررسی عهدنامه سازمان ملل درباره استفاده از ارتباطات الکترونیکی در قراردادهای بین المللی،

رضایی، علی، کارشناسی ارشد حقوق خصوصی، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۶.

10. پایان نامه تشکیل قراردادهای الکترونیکی، رهبر، نوید، کارشناسی ارشد حقوق خصوصی، دانشکده حقوق

دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۳.

پایان نامه کارشناسی ارشد، بررسی قراردادهای الکترونیکی، محمدحسینی، محمد، دانشگاه قرآن و حدیث، ۱۳۹۴
به رغم تحقیقات مذکور این پایان نامه به صورت متمرکز به بررسی بیع آنالین از منظر فقه امامیه پرداخته است.

۱: مفهوم شناسی

۱.۱. معنای لغوی و اصطلاحی بیع

معنای لغوی

بیع، واژه‌ای عربی است که از ریشه "ب ی ع" مشتق شده و در لغت به معنای "معاوضه مال به مال" به کار می‌رود. در کتاب‌های لغت معتبر مانند "لسان العرب" اثر ابن منظور و "تهذیب اللغة" اثر ازهری، بیع به عنوان فعل و عمل معاوضه‌ای که بین دو طرف انجام می‌شود، تعریف شده است.^۱ در تعریفی دقیق‌تر، بیع به معنای مبادله‌ای است که ارزش‌های مادی یا غیرمادی را در قالب قرارداد به دیگری منتقل می‌کند. از نظر لغوی، بیع به معنای عام‌تر خود شامل هرگونه تبادل میان افراد می‌شود. این تعریف، نه تنها کالاهای فیزیکی، بلکه خدمات، منافع، یا هر چیزی که ارزش مبادله‌ای داشته باشد، را دربرمی‌گیرد. در برخی از منابع لغت‌شناسی، به تضاد معنای "بیع" و "شراء" نیز اشاره شده است. این واژه‌ها در ظاهر متضاد هستند، اما در عمل، نسبت به هر طرف قرارداد یکی از این دو به کار می‌رود.^۲

^۱ ابن منظور، لسان العرب، ج ۱، ص ۱۲۳

^۲ راغب اصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، ص ۲۵۴

معنای اصطلاحی

در اصطلاح فقهی، بیع به معنای "معاوضه عین با عین به نحو تملیک" تعریف شده است. فقهای امامیه مانند شیخ طوسی در کتاب "المبسوط" و محقق حلی در "شرائع الإسلام" بیع را به این صورت شرح داده‌اند که در این عقد، مال مشخصی با مال دیگری معاوضه می‌شود و هدف اصلی آن، تملیک و تملک است.^۱ در فقه امامیه، شرایط تحقق بیع مورد توجه ویژه قرار گرفته است. از جمله این شرایط، وجود ایجاب و قبول است که به عنوان ارکان اصلی عقد بیع شناخته می‌شوند. این ارکان، بیانگر رضایت طرفین و انعقاد عقد بر اساس توافق است.^۲

فقها بیع را به دو دسته اصلی تقسیم کرده‌اند:

۱. بیع صحیح: که تمام شرایط شرعی و قانونی را دارا باشد.
۲. بیع باطل: که یکی از شرایط اساسی آن نقض شده باشد، مانند نبودن رضایت یا معلوم نبودن مال مورد بیع.^۳

۱.۲. معنای لغوی و اصطلاحی آنلاین

معنای لغوی

واژه "آنلاین" (Online) از زبان انگلیسی وارد سایر زبان‌ها شده و ترکیبی از دو بخش "On" به معنای "روشن" یا "فعال" و "Line" به معنای "خط" است. در لغت، این واژه به حالتی اشاره دارد که چیزی بر روی یک خط فعال قرار گرفته باشد. در بستر فناوری، به معنای ارتباط یا اتصال مستقیم به شبکه‌ای همچون اینترنت است. در فرهنگ‌های لغت انگلیسی مانند آکسفورد و مریام وبستر، "آنلاین" به حالتی تعریف شده که کاربر یا دستگاه به صورت هم‌زمان و فعال به اینترنت یا شبکه‌های کامپیوتری متصل باشد.

معنای اصطلاحی

در اصطلاحات مرتبط با فناوری و تجارت، آنلاین به وضعیتی گفته می‌شود که داده‌ها، خدمات یا فعالیت‌ها از طریق اینترنت یا یک شبکه ارتباطی دیگر انجام شوند. این واژه به معنای حضور در فضای مجازی یا دسترسی به

^۱ طوسی، المبسوط، ج ۲، ص ۲۰؛ حلی، شرائع الإسلام، ج ۳، ص ۴۵

^۲ بحرانی، الحقائق الناضرة، ج ۹، ص ۱۱۷

^۳ طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، ج ۱، ص ۷۲

است. شروطی که در بیع آنلاین تعیین می‌شوند، مانند مهلت بازگشت کالا، زمان تحویل، یا تضمین کیفیت، در صورت توافق طرفین و عدم تعارض با شریعت، کاملاً معتبر هستند.

سید خویی همچنین به این نکته اشاره می‌کند که شروط باید واضح و قابل اجرا باشند: «الشرط يجب أن يكون مما يمكن الوفاء به، ولا يكون مجهولاً يؤدي إلى النزاع أو يُخلّ بالمعاملة». ترجمه: شرط باید چیزی باشد که امکان وفای به آن وجود داشته باشد و نباید مبهم باشد، به گونه‌ای که موجب اختلاف یا اختلال در معامله شود¹.

این تأکید بر شفافیت و قابلیت اجرا، نشان‌دهنده دقت فقه امامیه در تنظیم معاملات است. در بیع آنلاین، این مسئله اهمیت بیشتری پیدا می‌کند، زیرا طرفین به صورت غیرحضوری تعامل می‌کنند و شروط باید به گونه‌ای تنظیم شوند که از سوءتفاهم جلوگیری شود و قابلیت پیگیری داشته باشند.

از دیدگاه سید خویی، شروط ضمن عقد ابزار انعطاف‌پذیری هستند که طرفین می‌توانند از آنها برای تنظیم جزئیات معامله استفاده کنند. این رویکرد در معاملات غیرحضوری، مانند بیع آنلاین، بسیار کاربردی است، زیرا شرایط معامله اغلب با استفاده از ابزارهای دیجیتال مستند می‌شوند و قابلیت اثبات دارند. تحلیل دیدگاه سید خویی نشان می‌دهد که فقه امامیه با تأکید بر اصل شفافیت، انعطاف‌پذیری و تطبیق‌پذیری خود را با شرایط نوین معاملات به خوبی حفظ کرده است. این اصول، بستر مناسبی را برای پذیرش و مشروعیت بخشیدن به بیع آنلاین فراهم می‌کنند.

۲-۲-۲: عموماً بیع و عقود خاص

علامه حلی در "شرائع الإسلام" اصل عدم جزئیت را یکی از مبانی مهم صحت عقود می‌داند و به وضوح بیان می‌کند که جزئیات و شرایط عقد تنها زمانی الزامی و مؤثر بر صحت عقد هستند که به نص شرعی یا عرف مسلم استناد داشته باشند. وی می‌نویسد: «إنَّ الشروط والأجزاء التي لم يرد فيها نصٌّ صريحٌ من الشرع ليست من لوازم صحة العقد، ويجوز التخلف عنها ما لم يكن ذلك مخالفاً للأصول». ترجمه: شروط و اجزایی که در آنها نص صریح شرعی وجود ندارد، از لوازم صحت عقد محسوب نمی‌شوند و عدم تحقق آنها جایز است، مادامی که این امر با اصول مخالف نباشد².

تحلیل این دیدگاه نشان می‌دهد که علامه حلی به انعطاف در شرایط عقد تأکید دارد و از اعمال محدودیت‌های بی‌مورد پرهیز می‌کند. در معاملات آنلاین، که بسیاری از جزئیات آنها با روش‌های نوین و عرف‌های دیجیتال تطبیق دارد، این دیدگاه به طور مستقیم قابل انطباق است. به عنوان مثال، استفاده از روش‌های جدید برای ابراز

¹ خویی، منهاج الصالحین، ج 2، ص 133

² حلی، شرائع الإسلام، ج 1، ص 92

رضایت یا تعیین زمان و نحوه تحویل کالا، اگرچه در معاملات سنتی وجود نداشته، با اصول و ارکان عقد تعارضی ندارد و به مشروعیت معامله آسیب نمی‌زند.

شیخ انصاری در "المکاسب" نیز به اصل عدم جزئیت پرداخته و بر لزوم اثبات هرگونه جزئیت با دلیل شرعی یا عرفی تأکید می‌کند. او بیان می‌کند: «الأصل في العقود الصحة ما لم يثبت جزئية شرط أو جزء معين بدليل معتبر من الشرع أو العرف». ترجمه: اصل در عقود، صحت آنهاست، مگر آنکه جزئیت یک شرط یا جزء معین با دلیل معتبر از شرع یا عرف ثابت شود¹.

این دیدگاه نیز انعطاف‌پذیری و جامعیت فقه امامیه را در بررسی عقود نشان می‌دهد. تحلیل این دیدگاه بیانگر آن است که معاملات آنالین، با توجه به اینکه بسیاری از شرایط آنها توسط عرف نوین تعریف می‌شوند، می‌توانند در چهارچوب این اصل قرار گیرند. شیخ انصاری تأکید می‌کند که تنها ارکان اساسی عقد، مانند رضایت طرفین و تعیین عوضین، باید با دقت رعایت شوند و سایر جزئیات در صورتی که بر مبنای عرف یا توافق طرفین باشد، قابل‌پذیرش است.

ترکیب دیدگاه‌های علامه حلی و شیخ انصاری نشان می‌دهد که اصل عدم جزئیت، ابزاری برای حفظ صحت و مشروعیت معاملات است و این اصل در تطبیق با بیع آنالین، که نیازمند انعطاف و پذیرش روش‌های نوین است، نقش کلیدی ایفا می‌کند. در این راستا، فقه امامیه با استفاده از این اصل، توانایی خود را در انطباق با شرایط و نیازهای نوین معاملات به‌خوبی نشان می‌دهد.

۲-۲-۲: حاکمیت عرف در روش انعقاد عقود (اصل عدم توقیفیت)

شیخ طوسی و شهید اول به‌عنوان دو تن از برجسته‌ترین فقهای امامیه، با دیدگاه‌های عمیق خود درباره انعقاد عقود، مبانی مهمی را برای تطبیق روش‌های نوین ارائه کرده‌اند. این دو فقیه بر انعطاف‌پذیری فقه در مواجهه با تحولات اجتماعی تأکید کرده و پذیرش عرف و نوآوری را در چهارچوب شریعت مورد تأیید قرار داده‌اند. شیخ طوسی در "المبسوط" به صراحت بیان می‌کند: «العقود تصحّ بما تدلّ عليه الألفاظ أو ما يكشف عن الإرادة المشتركة للطرفين، ولا يشترط فيها أسلوب معين إلا إذا نصّ الشرع على ذلك». ترجمه: عقود با آنچه الفاظ یا هر وسیله‌ای که بر اراده مشترک طرفین دلالت کند، صحیح است، و روش خاصی جز آنچه شرع بر آن تصریح کرده باشد، شرط نیست².

¹ انصاری، المکاسب، ج 1، ص 48

² شیخ طوسی، المبسوط فی فقه الإمامیه، ج 2، ص 58

تحلیل این دیدگاه نشان می‌دهد که شیخ طوسی، روش انعقاد عقد را محدود به شیوه‌های خاص نمی‌داند و معتقد است که هر وسیله‌ای که اراده طرفین را به وضوح نشان دهد، مشروع است. این انعطاف‌پذیری، امکان پذیرش ابزارهای جدید، مانند قراردادهای الکترونیکی یا امضاهای دیجیتال را فراهم می‌کند. در معاملات دیجیتال، این دیدگاه شیخ طوسی مبنای محکمی برای تأیید روش‌های نوین ارتباطی و توافقی است.

شهید اول در "اللمعة الدمشقیة" نیز بر اهمیت تطبیق با شرایط اجتماعی تأکید کرده و می‌گوید: «ما تعارف علیه الناس فی معاملاتهم وکان يحقق الأهداف الشرعیة من الرضا والتوافق، فهو صحيح ولا يشترط فيه أسلوبٌ محدد». ترجمه: آنچه مردم در معاملات خود به کار می‌گیرند و اهداف شرعی مانند رضایت و توافق را محقق می‌سازد، صحیح است و نیازمند روش خاصی نیست¹.

دیدگاه شهید اول نشان‌دهنده توجه ویژه او به عرف به عنوان یکی از منابع مهم در تطبیق معاملات است. او معتقد است که هرگاه روش جدیدی بتواند رضایت و توافق طرفین را تأمین کند و با اصول شریعت تعارضی نداشته باشد، قابل پذیرش است. در بیع آنلاین، که از ابزارهای دیجیتال برای ابراز رضایت و انجام معامله استفاده می‌شود، این دیدگاه می‌تواند به عنوان مبنای مشروعیت معاملات عمل کند.

هر دو دیدگاه شیخ طوسی و شهید اول، حاکی از آن است که فقه امامیه به اصل دلالت بر اراده طرفین اهمیت بیشتری نسبت به شکل و روش خاص انعقاد عقد می‌دهد. این انعطاف، فقه امامیه را قادر ساخته است تا با تغییرات اجتماعی و ظهور روش‌های نوین مانند بیع آنلاین، هماهنگ شود. ابزارهای جدید، مانند کلیک‌های تأییدی یا قراردادهای الکترونیکی، می‌توانند در چهارچوب این دیدگاه‌ها جای گیرند، مشروط بر اینکه اصول رضایت، شفافیت و تعارض نداشتن با شریعت رعایت شوند. به این ترتیب، نظریات این فقها نقش اساسی در پذیرش و مشروعیت معاملات دیجیتال ایفا می‌کنند.

نتیجه گیری

فقه امامیه با انعطاف‌پذیری و پویایی بی‌نظیر خود توانسته است در مواجهه با تحولات اجتماعی و اقتصادی، راهکارهایی برای پذیرش و مشروعیت بخشی به معاملات جدید ارائه دهد. بررسی موضوع بیع آنلاین در این چهارچوب نشان می‌دهد که اصول و قواعد فقه امامیه، از جمله قاعده سلطنت، اصل عدم توقیفیت، عمومات "اوفوا بالعقود" و "تجارت عن تراض"، و پذیرش عرف به عنوان یکی از منابع فقهی، به خوبی قابلیت انطباق با شرایط نوین را دارند. این اصول، نه تنها مانعی برای معاملات جدید ایجاد نمی‌کنند، بلکه زمینه را برای تنظیم و پذیرش این نوع معاملات فراهم می‌سازند.

¹ شهید اول، اللمعة الدمشقیة، ج 1، ص 83

فقهایی مانند شیخ طوسی، علامه حلی، شهید اول و ثانی، و نراقی، در آثار خود بر اهمیت رعایت ارکان اساسی معاملات تأکید کرده‌اند. این ارکان شامل رضایت طرفین، شفافیت در عوضین، و عدم تعارض با نصوص شرعی است. این دیدگاه‌ها نشان می‌دهند که روش‌های جدید، مانند بیع آنلاین، تا زمانی که ارکان اساسی مذکور را رعایت کنند، از منظر فقه امامیه مشروع تلقی می‌شوند. به عنوان مثال، استفاده از ابزارهای دیجیتال برای ابراز رضایت، تعیین شرایط قرارداد، و پرداخت ثمن، نه تنها تعارضی با اصول شریعت ندارد، بلکه می‌تواند به عنوان روش‌هایی موثر برای تسهیل معاملات شناخته شود.

عرف نیز در این میان نقشی کلیدی ایفا می‌کند. فقهایی همچون شیخ انصاری و علامه حلی تأکید دارند که عرف، به‌ویژه در تعیین روش‌های انعقاد عقود، می‌تواند راهنمای عمل باشد. در بیع آنلاین، عرف دیجیتالی که شامل استفاده از پلتفرم‌های آنلاین، امضای الکترونیکی، و روش‌های استاندارد پرداخت است، به عنوان یک معیار مشروعیت‌بخش مورد پذیرش قرار می‌گیرد. این عرف‌ها، با تأمین شفافیت و اطمینان در معاملات، اهداف اصلی شریعت را برآورده می‌سازند و بنابراین از نظر فقه امامیه قابل قبول هستند.

یکی از چالش‌های مطرح در معاملات دیجیتال، تأثیر عدم حضور فیزیکی طرفین در اعتبار معامله است. بررسی آثار فقهایی نظیر شهید ثانی و سید خویی نشان می‌دهد که عدم حضور فیزیکی، در صورتی که اراده طرفین به وضوح ابراز شود، تأثیری بر صحت عقد ندارد. این رویکرد، انعطاف فقه امامیه را در مواجهه با شرایط نوین تأیید می‌کند و نشان می‌دهد که معاملات غیرحضوری نیز در چارچوب شریعت می‌توانند مشروع باشند.

از سوی دیگر، قواعدی نظیر "اصالة الصحة" و "اصالة البراءة" که توسط فقهایی چون نراقی و محقق اردبیلی به تفصیل توضیح داده شده‌اند، در بررسی صحت بیع آنلاین نقش اساسی دارند. این قواعد بیانگر آن هستند که تا زمانی که دلیلی قطعی بر بطلان عقد وجود نداشته باشد، اصل بر صحت معاملات است. این اصل، به‌ویژه در معاملات دیجیتال که ممکن است روش‌ها و ابزارهای آن‌ها با معاملات سنتی متفاوت باشد، مبنای مشروعیت قابل اعتمادی ارائه می‌دهد.

فقه امامیه، با تکیه بر اصول و قواعدی که به صورت جامع و انعطاف‌پذیر طراحی شده‌اند، نه تنها توانایی پذیرش بیع آنلاین را دارد، بلکه می‌تواند راهنمایی کاربردی برای تنظیم این نوع معاملات ارائه دهد. این توانایی، نشان‌دهنده پویایی و سازگاری فقه امامیه با نیازهای روز است و امکان تنظیم معاملات دیجیتال در چارچوب شریعت را به خوبی فراهم می‌کند.

فهرست منابع

1. ابن منظور، محمد بن مکرم؛ لسان العرب؛ بیروت؛ دار صادر؛ چاپ سوم؛ 1414ق.

2. اردبیلی، احمد بن محمد؛ مجمع الفائدة و البرهان فی شرح إرشاد الأذهان؛ قم؛ مؤسسه آل البيت؛ چاپ اول؛ 1415ق.
3. انصاری، مرتضی؛ المكاسب؛ قم؛ مؤسسه النشر الإسلامی؛ چاپ اول؛ 1415ق.
4. بحرانی، یوسف بن احمد؛ الحقائق الناضرة فی أحكام العترة الطاهرة؛ قم؛ مؤسسه النشر الاسلامی التابعة لجماعة المدرسين؛ بی تا.
5. حلی، نجم الدین جعفر بن حسن؛ شرائع الإسلام فی مسائل الحلال و الحرام؛ تهران؛ انتشارات استقلال؛ چاپ دوم؛ 1409ق.
6. خویی، ابوالقاسم؛ منهاج الصالحین؛ قم؛ مؤسسه امام خویی؛ چاپ اول؛ 1410ق.
7. راغب اصفهانی، حسین بن محمد؛ المفردات فی غریب القرآن؛ بیروت؛ دار القلم؛ چاپ دوم؛ 1412ق.
8. شهید اول، محمد بن مکی؛ اللمعة الدمشقیة؛ قم؛ دار الكتب الإسلامیة؛ چاپ اول؛ 1409ق.
9. شهید ثانی، زین الدین بن علی؛ مسالك الأفهام إلى تنقیح شرائع الإسلام؛ قم؛ مؤسسه النشر الإسلامی؛ چاپ دوم؛ 1410ق.
10. طباطبایی یزدی، محمد کاظم؛ العروة الوثقی؛ قم؛ مدینه العلم؛ چاپ اول؛ 1414ق.
11. طباطبایی، سید محمد حسین؛ المیزان فی تفسیر القرآن؛ قم؛ دفتر انتشارات اسلامی؛ چاپ اول؛ 1390ق.
12. طوسی، محمد بن حسن؛ التبیان فی تفسیر القرآن؛ قم؛ دار احیاء التراث العربی؛ چاپ اول؛ 1376ق.
13. طوسی، محمد بن حسن؛ الخلاف؛ قم؛ دار الكتب الإسلامیة؛ چاپ اول؛ 1413ق.
14. طوسی، محمد بن حسن؛ المبسوط فی فقه الإمامیة؛ تهران؛ المكتبة المرتضویة لإحياء الآثار الجعفریة؛ چاپ سوم؛ 1387ق.
15. علامه حلی، حسن بن یوسف؛ قواعد الأحكام فی معرفة الحلال و الحرام؛ قم؛ دار الكتب الإسلامیة؛ چاپ اول؛ 1412ق.
16. کرکی، علی بن حسین؛ جامع المقاصد فی شرح القواعد؛ قم؛ مؤسسه آل البيت؛ چاپ اول؛ 1412ق.
17. مکارم شیرازی، ناصر؛ استفتائات جدید؛ قم؛ مدرسه الامام علی بن ابی طالب (ع)؛ چاپ دوم؛ 1427ق.
18. نراقی، احمد بن محمد مهدی؛ عوائد الأيام؛ قم؛ مؤسسه آل البيت؛ چاپ اول؛ 1415ق.